

Від автора

Як «2010: Друга одиссея» не була безпосереднім продовженням книжки «2001: Космічна одиссея», так і книжка, яку ви читаете тепер, не пряме продовження «2010-ї». Усі три слід розглядати як варіації на одну й ту саму тему, де з твору у твір діють одні й ті ж персонажі в доволі подібних ситуаціях, однак обставини щоразу інші.

Події, що трапилися відтоді, як 1964 року (за п'ять років до того, як люди висадилися на Місяць!) Стенлі Кубрик запропонував спробувати нам зняти «шикарне епічне науково-фантастичне кіно», унеможливили зробити сюжетну лінію спільною для всіх трьох книжок, бо в пізніших розповідях згадуються відкриття і події, які під час написання попередніх книжок іще не відбувалися та навіть не передбачалися. «Двітисячідесятка» стала можливою завдяки блискуче-успішним польотам у 1979 році обох космічних зондів «Вояжер» повз Юпітер, і я не збирався повертатися до цієї теми, поки не стануть відомі результати польоту ще амбіційнішої місії автоматичного космічного апарата «Галілео».

«Галілео» мав скинути в атмосферу Юпітера дослідний зонд, а крім того, провести майже два роки на орбіті навколо нього, дослідивши всі основні супутники цієї планети. Апарат мали запустити з космічного човника у травні 1986 року, а досягнути пункту свого призначення той мав до грудня 1988-го. Тож десь уже

році у 1990-му я сподівався скористатися потоком нової інформації про Юпітер і його супутники...

Та, на жаль, трагедія із «Челленджером»¹ відмінила цей сценарій, і «Галілео», що, замість мандрувати в космосі², у цей момент перебуває в чистому та сухому приміщенні Лабораторії реактивного руху³, мусить тепер шукати собі іншу ракету-носій. Йому таки пощастить, якщо він прибуде до Юпітера, відставши від графіка лише років на сім.

Тож я вирішив далі не чекати.

*Коломбо, Шрі-Ланка,
квітень 1987 р.*

Частина I

ЧАРІВНА ГОРА

Розділ 1. Роки, що спинили свій біг

— Як на сімдесятирічного чоловіка, ви в надзвичайно гарній формі, — зауважив доктор Глазунов, відірвавши погляд від останнього видруку від «Медкому», медичної служби армії США. — Я не дав би вам більше ніж шістдесят п'ять.

— Радий це чути, Олегу. Тим більше що мені сто три — як вам чудово відомо.

— Ну от, ізнову ті самі гості в ту саму хату! Можна подумати, що ви ніколи не читали книжки професорки Руденко.

— Старенька люба Катерина! Ми ж планували погуляти разом на її сотий день народження. Мені було дуже шкода, що вона не дожила до цього — ось що буває, коли надто багато часу проводиш на Землі.

— Звучить досить іронічно, бо саме вона і створила той знаменитий слоган «Тяжіння несе старіння».

Доктор Гейвуд Флойд задумливо споглядав мінливу панораму тієї прекрасної планети, яка була лише за якихось шість тисяч кілометрів від них і на яку йому ніколи вже не судилося ступити знову. А найіронічнішим

¹ Політ космічного човника (шатла) «Челленджер» 28 січня 1986-го закінчився катастрофою на 73-й секунді після запуску. (Тут і далі прим. перекл.)

² Цю книжку написано в 1987 році, а «Галілео» все-таки вирушив був у свою подорож у 1989-му, і вона тривала до 2003-го.

³ *The Jet Propulsion Laboratory* (англ.) — Лабораторія реактивного руху, науково-дослідний центр НАСА.

у цьому було те, що, завдяки одному найбезглуздішому в його житті нещасному випадку, він усе ще мав відмінне здоров'я, тоді як практично всі його старі друзі вже були давно мертві.

Якраз минув тиждень після його повернення на Землю, коли, попри всю свою обережність та глибоку переконаність, що нічого такого з ним ніколи не може трапитись узагалі, він з відкритого балкона третього поверху вийшов не в той бік. (Звісно, він тоді встиг трохи «відсвяткувати», але мав на це право, бо став героєм у тому новому світі, куди повернувся був «Леонов».) Численні переломи призвели до ускладнень, з якими можна було впоратися як слід лише в космічній лікарні імені Пастера.

Це було 2015-го. А тепер — він ніяк не міг повірити в це, але на стіні висів календар — ішов 2061-й.

Сила тяжіння в цій лікарні, яка становила лише одну шосту від земної, не тільки уповільнила біологічний годинник Гейвуда Флойда, але й засвідчила те, що двічі за його життя фактично він ішов у протилежному напрямку. Хоча дехто з авторитетних фахівців і заперечував це, та серед широкого загалу тепер вважалося, що гібернація, тривала сплячка, робила щось більше, ніж просто зупиняла процес старіння: вона стимулювала омолодження. І Флойд дійсно таки дещо помолодшав під час своєї подорожі до Юпітера й назад.

— То ви справді вважаєте, що мені цілком безпечно туди летіти?

— Ніщо в нашому Всесвіті не безпечно цілком, містере Гейвуде. Усе, що я можу сказати, це те, що фізіологічних протипоказань ви не маєте. Зрештою, на борту

«Юніверсу»¹ все навколо вас буде майже таке, як і тут. Можливо, й не все там відповідає стандартам... е-е... того першокласного медичного обслуговування, до якого ви звикли в «Пастері», але доктор Магіндран досвідчений спеціаліст. І якщо виникне якась проблема, з якою йому не вдасться впоратися, то він переведе вас ізнов у стан гібернації і, так би мовити, «післяплатою» відправить назад до нас.

Це був саме той вердикт, на який Флойд і сподівався. Однак його радість дещо затьмарювало відчуття смутку, бо це ж йому доведеться на багато тижнів залишити місце, яке на майже пів століття стало для нього рідною домівкою, а також своїх нових друзів, які з'явилися тут у нього за останні роки. І хоча «Юніверс» — розкішний космічний лайнер проти простенького «Леонова» (що як один з головних експонатів музею Лагранжа «висить» тепер собі на місці високо над «темним» боком Місяця²), та все-таки в будь-якій тривалій космічній подорожі завжди є певний елемент ризику. Особливо якщо така подорож стосується дослідницької роботи, до якої Гейвуд саме й мав намір узятися.

А втім, це, мабуть, було саме те, чого він прагнув навіть у свої сто три (або ж, згідно зі складними геріатричними розрахунками покійної професорки Катерини Руденко, у сповнені моці та бадьорості його шістдесят п'ять). Протягом останнього десятиліття він відчував дедалі більший неспокій та якийсь незрозуміле невдоволення життям, що виявилось для нього занадто комфортним та організованим.

¹ «Юніверс» — англ. *Universe*, укр. Всесвіт.

² «Темний» бік Місяця — бік супутника нашої планети, що завжди відвернутий від Землі.

Однак, попри всі захопливі проекти, утілення яких у життя відбувалося в цей час по всій Сонячній системі, — відродження Марса, створення бази на Меркурії, озеленення Ганімеда, — він так досі й не вибрав собі до душі справи, яка могла б по-справжньому його зацікавити і в яку він міг би вкласти свою доволі ще потужну енергію. Років за двісті з гаком до цього, у XIX столітті, один із перших поетів доби Науково-технічної революції, промовляючи вустами Одиссея-Улісса, доволі точно описав те, що відчував тепер Флойд:

...Кількох життів
на це б не стало, а моє кінця
вже добігає; але кожна мить,
яку ще не забрала Вічна Тиша,
несе нове щось; пішло то було —
три літа аж ховати тут себе
і дух свій, спраглий за Знанням іти
(як за зорею, в небі що летить)
за край уяви та за світу край.

«Три літа», аякже! Насправді їх минуло вже аж понад сорок, Уліссові було б за нього соромно. Але останні рядки цього вірша, які Флойд знав дуже добре, для опису його становища підходили ще краще:

Можливо, хвилі змиють нас за борт
та й віднесуть на Райські Острови,
де знов зустрінем Ахіллеса ми.
І хоч нас перемоги й втрати ждуть,
і хоч не та вже сила у руках —
та сила духу ще міцна в серцях,
що Час і Фатум виснажили геть;
та наша сила волі каже нам:
борись, шукай, знайди й не відступай!¹

¹ Ці рядки, як і попередні, — уривки з вірша Алфріда Теннісона «Улісс» (*Ulysses*).

«Шукай, знайди...» Ну що ж, тепер він знав, що збирається шукати та знайти, бо точно розумів, де саме це буде. І якщо не станеться якогось катастрофічного форсмажору, то ніщо інше не завадить йому зробити це.

Досі він не ставив перед собою такої мети свідомо й навіть тепер не зовсім тямив, чому вона так раптово заволоділа його розумом. Завжди був упевнений, що застрахований від цієї лихоманки, якою знову заразилося усе людство — уже вдруге на його пам'яті! — та, схоже, він помилявся. Або могло так статися, що *то* несподіване запрошення приєднатися до списку обраних і стати одним із почесних гостей на борту «Юніверсу» розпалило в ньому таку уяву та пробудило такий ентузіазм, на які Флойд від себе навіть не сподівався.

А могло бути й іще одне пояснення. По всіх цих довгих роках він і досі пам'ятав, яким глибоким розчаруванням для широкої громадськості виявилася тоді ота зустріч 1985—1986 років. І ось тепер з'явився шанс, останній для нього та перший для людства, влаштувати нову зустріч як слід, не давши більше жодному розчаруванню жодного шансу.

Ще у XX столітті космічні об'єкти можливо було досліджувати лише за допомогою прольотів повз них спеціальних дослідних зондів. Цього ж разу відбудеться справжня посадка — така ж новаторська по-своєму, як і перші кроки Армстронга та Олдріна поверхнею Місяця у 1969-му.

І доктор Гейвуд Флойд, ветеран місії на Юпітер 2010—2015 років, у своїй уяві полинув у відкритий космос, назустріч тій примарній гості, що знову поверталася до них із глибин Усесвіту, секунда за секундою набираючи швидкість, готуючись пройти навколо Сонця.

А між орбітами Землі та Венери ця найвідоміша з усіх комет має зустрітися з іще не до кінця укомплектованим космічним лайнером «Юніверс» під час найпершого його польоту.

Де саме мало статися це рандеву, ще не визначено, але Гейвуд Флойд своє рішення вже ухвалив.

— Ну що ж, комето Галлея, я йду... — прошепотів він.

Розділ 2. Перше спостереження

Це неправда, що для того, щоб гідно оцінити істинну велич усипаних зірками небес, треба покинути Землю. Навіть у відкритому космосі зоряне небо має вигляд аж ніяк не чарівніший, ніж коли зовсім безхмарної ночі дивитися на нього десь із високої гори, далеко від будь-якого джерела штучного освітлення. Утім, навіть попри те, що за межами земної атмосфери зірки світять яскравіше, людське око не в змозі реально відчувати цю різницю, і жодне оглядове віконце чи ілюмінатор не дозволять вам насолодитися таким приголомшливим видовищем, яке ви зможете спостерегти, коли лише одним-однісіньким поглядом охопите за раз аж половину небесної сфери.

Однак Гейвуд Флойд був цілком задоволений і *тим* зоряним краєвидом, який відкривався з ілюмінатора його каюти, а особливо в ті моменти, коли житлова зона опинялася на тіньовому боці космічної лікарні, що не тільки рухалася навколоземною орбітою, а й без упину дуже-дуже повільно оберталася докруз власної осі. І тоді в прямокутній рамці ілюмінатора не було зазвичай нічого, крім зірок, планет і туманностей. А іноді, засліплюючи собою все інше, там яскраво палало незмигнале око Люцифера, нововиниклого суперника Сонця.

Зазвичай хвилин за десять до настання такої штучної ночі Флойд повністю вимикав у себе в каюті все освітлення — і навіть отой сигнально-аварійний червоний вогник, — щоб заздалегідь цілком адаптуватися до темряви. І хоча, як на космічного інженера, дещо запізно у своєму житті він пізнав був насолоду від спостереження за зірками простим оком, зате тепер умів миттю розпізнавати практично будь-яке сузір'я, навіть побачивши мигцем лише якусь його маленьку частинку.

У травні, коли комета мала якраз перетинати орбіту Марса в бік Сонця, мало не кожної «ночі» Флойд шукав її на «зоряних картах» свого ілюмінатора. І хоча її було б легко помітити, скажімо, у якийсь хороший бінокль, та Флойд уперто відмовлявся скористатися чимось подібним: для нього це була така собі маленька гра, мета якої полягала в тому, щоб перевірити, як добре його старі очі зможуть упоратись із цим завданням. Нехай там двоє якихось астрономів із Мауна-Кеа¹ і стверджували, що спостерігали вже комету візуально, та їм ніхто не вірив, а до подібних заяв з боку інших постійних мешканців «Пастера» Флойд ставився ще скептичніше.

Але сьогодні вночі, згідно з розрахунками, яскравість її мала вже зрости до шостої зоряної величини, а отже, можливо, йому пощастить нарешті ту комету побачити. Він провів подумки лінію від Гамми до Епсилона та почав пильно вдивлятися у вершину уявного рівностороннього трикутника, основою для якого ця лінія і стала, — так, наче одним тільки зусиллям волі от-от прониже своїм зором усю Сонячну систему наскрізь.

¹ Мауна-Кеа (англ. *Mauna Kea*) — неактивний вулкан на Гавайях, США, на вершині якого міститься одна з найкращих у світі обсерваторій.